

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1920 РОКІВ НА ПОЛТАВЩИНІ

Після Лютневої революції 1917 року в Полтаві посилювався національно-визвольний рух, активніше запрацювали осередки українських та загальноросійських партій і організацій. Найбільш впливовою була партія українських есерів, активними діячами якої виступали М. Ковалевський, Л. Ковалів, М. Литвиненко та А. Заливчий. В українській соціал-демократичній партії (УСДРП) співпрацювали М. Криворотченко (Тарас Воля), М. Токаревський, С. Косенко, П. Височанський та ін. Найстарішим осередком українського національного руху була Полтавська громада Товариства Українських Поступовців (ТУП), яка з початком Лютневої революції влаштувала Український клуб і книгарню.

У 1917 в Полтаві було відкрито п'ять українських гімназій: імені І. Котляревського, імені І. Стешенка, імені Полтавського земства, імені Панаса Мирного та в приміщенні колишньої Грубешівської школи.

Значну видавничу роботу проводила Полтавська спілка споживчих товариств, яка утворила одне з найбільших в Україні видавництв і книготорговельне підприємство та першу в Полтаві українську бібліотеку. Лише протягом 1917 року Спілка споживчих товариств видала понад 10 назв книг з української історії та народознавства. Серед них — «Буквар» С. Русової та «Українську граматику», складену О. Курило. Яскравим свідченням національного пробудження полтавців стало перше за багато років вшанування 16 квітня пам'яті Т. Г. Шевченка. Тисячі жителів міста та навколишніх сіл, військові частини полтавської залоги, Віленське військово-училище і кадетський корпус з національними синьо-жовтими прапорами зібралися на Соборному майдані для проведення урочистої панахиди. 30 червня Полтавська Рада на своєму засіданні закликала «всі революційні організації і всіх громадян, що проживають в Україні, підтримати революційні прагнення українського народу. 5 липня Полтавське губернське земство асигнувало для потреб Центральної Ради 200 тисяч карбованців. У червні в Полтаві відбулися вибори до міської Думи, на яких українські партії соціалістичної орієнтації виступили в блоці з російськими та єврейськими і провели 32 гласних із 60. Російські соціал-демократи (більшовики і меншовики) одержали 15 місць. Головою міської управи було обрано 25-літнього М. Криворотченка, який, проте, виявився військовим дезертиром, і його довелося замінити кооператором С. Косенком.[3]

На кінець 1917 року соціально-економічне і політичне становище в Полтаві залишалось складним. У місті зберігалось двовладдя: Дума, яка підтримувала заходи Центральної Ради щодо стабілізації обстановки в Україні, і Рада, в якій верх брали прибічники крайніх протиправних дій. На початку 1918 року більшовицькі війська під командуванням Муравйова розпочали наступ з Харкова в напрямку на Київ і 6 січня вступили до Полтави. Як повідомляв Муравйов до В. Антонова-Овсієнка, він «наказав нещадно вирізати всіх захисників місцевої буржуазії». 7 січня

Муравйов мав розмову з членами виконкому Полтавської Ради, які заявили про свій нейтралітет у боротьбі за владу і просили червоні війська якомога швидше залишити місто..

Разом з тим певна стабілізація військової і політичної обстановки в Україні сприяла національно-культурному відродженню. Почався швидкий процес українізації освіти, насамперед початкової. Перед початком 1918 — 1919 навчального року батьки записали для навчання українською мовою 564 дітей першого класу, а російською — 338. У зв'язку з цим шкільна комісія міської управи перевела 15 початкових шкіл на українську мову навчання, а 11 залишилося на російській. Восени 1918 року в Полтаві відкрився історико-філологічний факультет з правами факультетів державних університетів. Наприкінці 1920 року тут навчалось близько 600 студентів.

Під час запеклих боїв українських військ з більшовиками в районі сіл Божкове і Свинківка злочинні елементи протягом 17 — 18 січня 1919 року вчинили єврейський погром у Полтаві, особливо на Подолі, який супроводжувався грабуванням магазинів і квартир. Під час погрому постраждали десятки людей, а кілька чоловік було вбито.

Жителі міста, особливо їх заможна частина, страждали від постійних ревізій, «надзвичайних революційних податків». Так, у лютому 1919 року на мешканців («буржуазію») Полтави був накладений одноразовий податок у вигляді предметів першої необхідності, а в червні — надзвичайний податок на суму 25 мільйонів карбованців. Скрутне матеріальне становище полтавців доповнювалося політичним безправ'ям і терором з боку каральних органів ЧК. Арешти і розстріли без суду мирних жителів під приводом «боротьби з контрреволюцією» стали звичним явищем для Полтави.[3]

Продовжувала діяти заснована в кінці 1918 року з ініціативи В. Короленка громадська філантропічна організація «Ліга порятунку дітей». Її метою була турбота про дітей-сиріт, їх правове і соціальне становище. «Ліга» утримувалася за рахунок пожертвувань з боку громадських організацій та окремих осіб, а також урядових дотацій. Влітку 1919-го «Ліга» взяла під свою опіку близько 7 тисяч дітей, яких більшовики вивезли в Україну з центральних районів Росії і під час відступу кинули напризволящею. Розпущена була і «Спілка працюючих в кооперативних установах», яка існувала з 1918 року і об'єднувала понад 700 членів. Органами Радянської влади була закрита також культурно-просвітницька організація «Українська культура». Її майно і кошти конфіскували. За одну ніч було заарештовано 173 чоловіка, головним чином представників української інтелігенції. Частина з них розстріляли, звинувативши в приналежності до петлюрівської організації, хоча більшість з них не брала участі в антирадянській діяльності, а проводила культурно-просвітню роботу на користь свого народу. Більшість з тих, хто врятувався від розправи в 1920 році, стали жертвами репресій у 30-х. Таким чином, на кінець 1920 року Радянська влада шляхом репресій і терору утвердилася в Полтаві остаточно.

Джерела і література:

1. Несвицкий А. А. Полтава в дни революции и в период смуты 1917-1922 гг.: Дневник. – Полтава, 1995. — 280 с.: ил. — / Государственный архив Полтавской области.
2. Новітня історія Полтавщини (перша половина ХХ ст. (2005).
3. Полтава. Історичний нарис. – Полтава: Полтавський літератор, 2005. – 280 с.

І. А. Тимошевська, І. Д. Мяснікова

УКРАЇНЬСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ В КУЛЬТУРІ І МИСТЕЦТВІ

Яскравий період Української революції 1917–1920 рр., коли вперше за багато століть українці заявили про себе як націю й збройно виступили за свободу та соборність своїх земель, дозволив створити перші форми національної державності – Українську Народну Республіку, Українську Державу гетьмана П. Скоропадського, Західноукраїнську Народну Республіку.

Саме тому указ Президента України «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років» з метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, творців національної державності, тисячолітньої історії державотворення нашого народу, визнання історичного значення подій є дуже важливим. Адже незважаючи на поразку Української революції, її здобутки є дуже плідними. Під впливом її ідей прискорився процес формування модерної української політичної нації, було реанімовано традицію державності, на засадах якої відбувалася консолідація українства й розвивалася українська політична думка до кінця ХХ ст. Без перебільшення можна стверджувати, що підвалини сучасної незалежної України були закладені революційною добою. З огляду на це, звернення до історичних подій 1917–1920 рр. несе в собі величезний виховний потенціал, який може мати великий ефект, оскільки здатен викликати симпатії та підтримку різних політичних сил усіх без винятку регіонів України, адже поряд із досвідом вирішення національного питання у ході революції накопичувався досвід розв'язання й наболілих соціально-економічних проблем. Саме тому серед пріоритетних напрямів державної політики пам'яті має бути утвердження в суспільній свідомості розуміння значення цього важливого, складного й драматичного періоду вітчизняної історії.

Українська революція 1917–1920 рр. дала імпульси розвитку національного мистецтва. До творчості потяглася талановита молодь. І хоча молоді митці мали різні переконання і прагнення: одні підтримували заходи нової влади по будівництву «пролетарської» культури, інші засобами мистецтва прагнули розвивати національні традиції духовності свого народу, загалом же відчуття національного відродження окрилювало інтелігенцію, тим більше, що й радянська влада проголосила політику українізації.